

The background is a complex, abstract collage of various colors including teal, yellow, orange, red, and brown. It features numerous overlapping, organic shapes and patterns. A central white silhouette of a human figure with arms raised is prominent. The overall style is reminiscent of mid-century modern or abstract expressionist art.

Bijbelse personages als voorbeeld voor een beperking.

zwakken en armen
zuchten onder het
geweld
'Om hen sta Ik op,'
zegt de HEER
'Ik breng de redding
die zij verlangen.'
(psalm 12:6)

Lars Kramer
2715590
Theologie
JD PThU / VU
24 mei 2024

prof.dr. K. Spronk

voorzijde illustratie geplaatst met toestemming van de kunstenaar
© Studio Vandaar, Jedi Noordegraaf www.studiovandaar.nl

Inleiding	5
Relevantie van de Bijbel voor beperkingen	5
De Bijbel en beperkingen	5
1. Visie op beperkingen in de Bijbel.....	8
1.1. Een bijbels model.....	8
1.2. Het medische model.....	8
1.3. Het sociale model.....	9
2. Bijbel en beperking	11
2.1. Inleiding.....	11
2.2. Wat is autisme.....	11
2.3. De Bijbel en ASS; wat is het probleem?.....	12
2.4. Bijbelse verhalen en ASS.....	14
2.5. De Bijbel gelezen vanuit een ander theologisch perspectief.....	15
2.6. De Bijbel gelezen vanuit een nieuwe context.....	15
3. Bijbelse personages en hun beperking	17
3.1. Inleiding.....	17
3.2. Simson.....	17
3.3. Legioen	17
3.4. Nikodemus.....	18
3.5. Evaluatie Simson	19
3.6. Evaluatie Legioen.....	19
3.7. Evaluatie Nikodemus.....	20
4. Conclusie.....	21
5. Persoonlijke reflectie.....	24
Bibliografie	25

INLEIDING

Relevantie van de Bijbel voor beperkingen

Het onderzoek op het gebied van Bijbel en beperkingen is relatief nieuw. Het doel van deze onderzoeken is om Bijbelse verhalen in relatie tot beperkingen te brengen. En dan gaat het om zowel fysieke als om verstandelijke beperkingen. Hoe Bijbelse verhalen in relatie tot autisme en aan autisme gerelateerde stoornissen (Autismespectrumstoornissen - ASS) kunnen worden gebracht, is recentelijk ontwikkeld. Het is in de studie van beperkingen relatief nieuw en een nog redelijk onbekend terrein.

Ouders met kinderen met ASS hebben behoefte aan Bijbelse verhalen die als voorbeeld kunnen dienen voor hun kind. Zodat Bijbelse verhalen herkenbaar worden in hun leven. Ik heb tijdens de gesprekken die ik heb gevoerd met verschillende ouders, te vaak gehoord dat zij "niet veel met de Bijbel kunnen". Omdat de Bijbel hen confronteert met verhalen die zij niet ervaren, die ze niet herkennen, en die zij niet willen hebben. Alsof hun kind niet zou mogen zijn, zoals het nu is. Alsof de boodschap enkel gericht zou moeten zijn op genezing, voorspoed en welvaart. Door Bijbelse verhalen in de context van de huidige tijd te plaatsen, kunnen deze verhalen opnieuw betekenis krijgen voor mensen. Meerdere voorbeelden van Bijbelse verhalen in deze context zijn dus meer dan welkom.

Er zijn weinig voorbeelden van Bijbelse personages bekend die in relatie tot ASS kunnen worden gebracht. In dit onderzoek heb ik een drietal personages geëvalueerd die in de literatuur worden beschreven. Prof. dr. Andre Mulder heeft mij op het spoor gezet van het verhaal van Nikodemus in relatie tot ASS. Simson is beschreven als "de eerste personen met ASS". De derde personage is Legioen, iemand die gekenmerkt wordt door demonen. De voorbeelden worden gebruikt om te onderzoeken of deze drie personages bij kunnen dragen aan ons begrip of Bijbelse personages een bron van herkenning kunnen zijn voor mensen met ASS. Bovenstaande betekent niet dat er een volledige blauwdruk ligt waarin de voorbeelden geheel zijn uitgewerkt. Er zal nog meer en aanvullend onderzoek nodig zijn om voorbeelden uit te werken tot bruikbare teksten. Het onderzoek dat nu voorligt is een voorzichtige poging waarin ik laat zien dat de teksten vanuit verschillende perspectieven benaderd kunnen worden. De voorbeelden laten zien dat Bijbelse verhalen vanuit een vernieuwde context, nieuwe betekenis kunnen krijgen.

De Bijbel en beperkingen

Er is een groeiende interesse onder Bijbelgeleerden in het omgaan met beperkingen in relatie tot teksten uit de Hebreeuwse Bijbel en het Nieuwe Testament.¹ De Bijbel kan op basis van verschillende modellen worden gelezen. Er is een traditie ontstaan waarin Bijbelse verhalen worden gelezen vanuit een medisch model. Hierbij ligt de nadruk op genezing.² Gelijktijdig is genezing niet de ervaring van mensen met een beperking en hun omgeving. De vraag is of de nadruk die het medische model op genezing legt, recht doet aan mensen met een beperking. De laatste decennia doet zich een verschuiving voor van het perspectief waaruit gekeken wordt. Steeds vaker worden de Bijbelse verhalen gezien vanuit het perspectief van mensen met een beperking.³ En dat betekent dat Bijbelse verhalen anders gelezen worden dan voorheen. Niet omdat de verhalen anders zijn geworden, maar omdat het perspectief is ge-

---

¹ Jeremy Schipper, *Disability and Isaiah's Suffering Servant* (Oxford: Oxford University Press, 2011), 35.

² Schipper, 36.

³ Schipper, 38.

wijzigd. Betekent deze verschuiving gelijktijdig dat mensen met een beperking kunnen worden opgenomen in een geloofsgemeenschap? Kunnen geloofsgemeenschappen daarmee meer inclusief worden?⁴

Een tweede ontwikkeling is dat Bijbelse personages als voorbeeld zijn gaan gelden voor bepaalde groepen of personen. Zoals Debora een voorbeeld is geworden voor vrouwelijk leiderschap.⁵ Bijbelse personages als voorbeeld zijn daarmee geen onbekend gegeven.

Deze twee ontwikkelingen hebben mij op een zoektocht gezet op welke wijze Bijbelse verhalen in relatie tot ASS kunnen worden gebracht.

Om tot de onderzoeksvraag te komen worden de volgende deelvragen aan de orde gesteld:

- I. welke modellen worden gebruikt in de relatie tussen Bijbelse verhalen en ASS?
- II. op welke wijze kan er ruimte ontstaan voor inclusie voor mensen met ASS vanuit de relatie tussen Bijbelse verhalen en ASS?
- III. kunnen Simson, Legioen en Nikodemus een bron van herkenning zijn voor mensen met ASS?

Dit heeft geleid tot de onderzoeksvraag: welk model voor Bijbelse verhalen biedt de meeste mogelijkheden zodat de Bijbelse personages Simson, Legioen en Nikodemus een bron van herkenning en inclusie worden voor mensen met ASS? Bij dit alles blijft de oorspronkelijk gedachte rondzingen: Bijbelse personages als voorbeeldfiguur voor mensen met een beperking!

Mensen hebben een voorbeeldpersonages nodig. Ook Bijbelse personages kunnen een voorbeeld zijn. Omdat voorbeeldpersonages aangehaald kunnen worden in het dagelijks leven.⁶ Omdat voorbeeldfiguren op dat moment model staan voor een grotere groep en niet alleen voor de persoon in dat specifieke verhaal.⁷ Voor mensen met een beperking zijn deze voorbeeldfiguren nog niet gemeengoed. Voor mensen met ASS zijn de voorbeelden in aantallen heel klein. Ik hoop dat in de komende jaren er meer literatuur verschijnt rondom Bijbelse personages die een voorbeeldfiguur zijn voor mensen met ASS. Dit onderzoek toont aan dat de eerste stappen in de afgelopen jaren zijn gezet.

Omdat de relatie tussen Bijbel en ASS nog een relatief jong onderzoeksgebied is, is naar de onderzochte teksten vooral verkennend gekeken. Dus op welke wijze zal in de toekomst gekeken moeten worden en op welke wijze wordt nu gekeken naar de relatie tussen de Bijbel en ASS? Dit onderzoek neemt daarin geen bepalende positie in. Wel geeft dit onderzoek aan dat met behulp van het sociale model⁸ er gekeken kan worden naar voorbeeldpersonages voor mensen met ASS. Daar wordt een eerste aanzet tot gegeven. De voorbeelden zijn niet beslissend voor toekomstig denkwerk. Ook zijn de voorbeelden niet volledig uitgewerkte exegetische modellen. De voorbeelden hebben meer de functie om door de ogen van ASS te kijken naar Bijbelse verhalen. En dan is er veel meer te halen uit deze Bijbelse verhalen, dan

⁴ Thomas E. Reynolds, *Vulnerable Communion 'a Theology of Disability and Hospitality'* (Grand Rapids: Brazos, 2008), 11.

⁵ D. Skidmore-Hess, and C. Skidmore-Hess, "Dousing the Fiery Woman: The Diminishing of the Prophetess Deborah," *Shofar* 31, 1 (2012): 11.

⁶ In een artikel uit 2021 geeft Saya Lee het voorbeeld van Mozes als een voorbeeldfiguur voor dienend leiderschap voor religieuze gemeenschappen van vandaag de dag. Saya Lee, "A Reconsideration on the Leadership of Moses as a Model of Servant Leadership in the Religious Community," *Nat. Volatiles & Essent. Oils* 8, no. 4 (2021): 819.

⁷ Debora wordt bijvoorbeeld aangehaald als voorbeeldpersonage in het rapport van de GKIN over vrouwen in het ambt. Zie: Gereformeerde Kerken in Nederland (vrijgemaakt) - GKv, *Mannen en vrouwen in dienst van het Evangelie* (Ede: Gereformeerde Kerken in Nederland (vrijgemaakt), 2013), 26.

⁸ Bij het sociale model ligt de nadruk op de sociale effecten als gevolg van de beperking. Schipper, 38.

vooraf bedacht kan worden. Het vraagt dan ook een nieuwe richting van kijken. Een andere interpretatie.⁹ Omdat traditionele interpretaties mogelijk kwetsend of te pijnlijk zijn.

Het onderzoek vindt plaats op basis van de "desk research methodology" door middel van literatuur onderzoek. Hierbij is gekeken naar literatuur die de Bijbel en beperkingen in relatie met elkaar brengen en naar literatuur die Bijbelse personages als voorbeeld beschrijven met betrekking tot ASS. Op deze wijze is inzicht verkregen in de ontwikkeling van de omgang met de Bijbel en ASS in de afgelopen decennia. Omdat dit een relatief nieuw onderzoeksterrein is, richt het onderzoek zich met name op literatuur van de afgelopen 10 jaar. Daarmee is het onderzoek meer descriptief dan evaluerend of normatief.

Het eerste hoofdstuk bespreekt verschillende modellen, in Bijbelse context, in relatie tot een beperking. Er worden twee belangrijke modellen besproken die gebruikt worden om een beperking in relatie tot Bijbelse verhalen te brengen. Het medische model legt de nadruk op het behandelen of revalideren van een beperking. Dit model negeert het sociale aspect van beperkingen. Het sociale model daarentegen bekijkt beperkingen als een resultaat van maatschappelijke marginalisatie en de wijze waarop beperkingen leiden tot uitsluiting.

Het tweede hoofdstuk behandelt de uitdagingen rond het interpreteren van de Bijbel in relatie tot ASS binnen kerkelijke gemeenschappen. De Bijbel bevat geen expliciete verwijzingen naar ASS, omdat deze stroomis in Bijbelse tijden niet bekend was. Er zijn enkele wetenschappelijke artikelen waarin Bijbelse personages gediagnostiseerd worden met ASS.¹⁰ Dit kan leiden tot misinterpretaties en pastorale schade, omdat onterecht Bijbelse personages als autistisch worden gediagnosticeerd. Verder wordt het belang behandeld om Bijbelse verhalen zorgvuldig te lezen en te vertalen naar de huidige tijd. Door Bijbelse verhalen zorgvuldig te benaderen kunnen deze verhalen inspiratie bieden en erkenning geven aan mensen met ASS.

In het derde hoofdstuk worden drie voorbeeld verhalen besproken. Het eerste verhaal is over Simson uit de Hebreeuwse Bijbel. Simson wordt hoofdzakelijk behandeld vanuit het medische model. Het tweede verhaal is over Legioen uit het Nieuwe Testament. Legioen wordt besproken vanuit de opvatting dat ASS veroorzaakt zou worden door demonen. Hiertegenover wordt het sociale model geplaatst, waarbij het meer zou gaan over acceptatie in een gemeenschap. Als derde voorbeeld wordt het verhaal van Nikodemus in het evangelie van Johannes besproken. Nikodemus, een farizees schriftgeleerde, wordt benaderd als een voorbeeld voor mensen met ASS binnen het sociale model. Het sociale model erkent Nikodemus' gedrag en biedt aanknopingspunten voor acceptatie en begrip binnen de gemeenschap. Door Bijbelse personages te analyseren in het licht van hedendaagse concepten zoals het medische model, het sociale model en ASS, wordt een brug geslagen tussen oude verhalen en moderne benaderingen van gedragsontwikkeling en inclusie. Dit benadrukt de relevantie van de Bijbel in verschillende contexten en biedt nieuwe perspectieven op bekende verhalen.

---

⁹ Louise J. Lawrence, *Bible and Bedlam, Library of New Testament Studies*, ed. Chris Keith (London: T&T Clark, 2018), 151.

¹⁰ Een voorbeeld van een ASS diagnose van Bijbelse personages is te vinden in het artikel van Mathew en Pandian uit 2010. In hoofdstuk 2 en hoofdstuk 3 wordt het artikel van Mathew en Pandian uitgebreid besproken.

1. VISIE OP BEPERKINGEN IN DE BIJBEL

1.1. Een bijbels model

Als in onderzoeken naar de relatie tussen Bijbelse verhalen en beperkingen wordt verwezen naar een specifieke context waarin de verhalen kunnen worden geplaatst, wordt er door Bijbelwetenschappers verwezen naar verschillende modellen.¹¹ Wel moeten we ons blijven realiseren dat deze modellen niet direct uit de teksten zijn te halen. Dit komt omdat de Bijbel met een andere bedoeling is geschreven dan waar deze modellen van uitgaan. De Hebreeuwse Bijbel plaatst een beperking niet snel in een medische context. De Hebreeuwse Bijbel heeft juist veel meer de neiging om een beperking te zien vanuit een politieke, cultische, seksuele, morele, theologische of militaire context.¹²

Kellenberger schrijft dat in oude teksten minder vaak over verstandelijke beperkingen wordt gesproken dan over fysieke beperkingen.¹³ En als er al over beperkingen wordt gesproken, deze beperkingen vaker betrekking heeft op volwassenen dan op kinderen.¹⁴ Maar het meest opvallend in oude teksten is dat er niet gesproken wordt over genezing van verstandelijke beperkingen.¹⁵ In de Hebreeuwse Bijbel¹⁶ zijn eveneens weinig teksten die verwijzen naar verstandelijke beperkingen.¹⁷ De Hebreeuwse Bijbel lijkt daarmee geen uitzondering te zijn en is het een tekst die past binnen de context van oude teksten.

Als Bijbelse verhalen in relatie tot beperkingen worden gebracht, zijn ze meestal beschreven vanuit het culturele model. Dit is op dit moment het meest populaire model als het gaat om de relatie tussen de Bijbel en beperkingen.¹⁸ Het culturele model beschouwt beperkingen als een manier waarop deze worden beschreven binnen een bepaalde context, kort gezegd: de wijze waarop cultuur wordt gevormd. Er zijn er recente studies binnen de Bijbelwetenschap over beperkingen die zich op deze interpretatie van de tekstuele weergave van beperkingen richten, in plaats van te proberen de geleefde ervaring van mensen met beperkingen in het verleden te reconstrueren.¹⁹ Dit model zal hierna niet verder in relatie tot "beperkingen" worden besproken.

1.2. Het medische model

In onderzoeken naar beperkingen in Bijbelse context kan worden gekeken naar de medische oorzaken van een beperking of naar de sociale effecten van een beperking. Bij de medische oorzaken wordt gekeken op welke wijze een beperking een afwijking van de norm is. Dit wordt omschreven als het medische model van een beperking. Eleonora Hof en Gerrit

---

¹¹ Schipper, 36.

¹² Schipper, 36.

¹³ Edgar Kellenberger, "Children and Adults with Intellectual Disability in Antiquity and Modernity: Toward a Biblical and Sociological Model," *CrossCurrents* 63, no. 4 (2013): 450, <https://dx.doi.org/https://doi.org/10.1111/cros.12051>.

¹⁴ Kellenberger 449.

¹⁵ Kellenberger 450.

¹⁶ In Bijbelvertalingen wordt meestal gesproken over het Oude Testament en het Nieuwe Testament. Sommige vertalingen verwijzen naar de Hebreeuwse Bijbel en het Nieuwe Testament.

¹⁷ Kellenberger 463.

¹⁸ Schipper, 40.

¹⁹ Candida R. Moss, and Jeremy Schipper, *Disability Studies and Biblical Literature* (London: Palgrave Macmillan, 2011), 6.

Noort²⁰ geven aan dat een gekozen model die de relatie tussen de Bijbel en beperkingen beschrijft, consequenties heeft voor het daadwerkelijk inclusief kerk-zijn. Het medische model zou uitgaan van een tekort of een gebrek.

Een punt van zorg bij het medische model is dat het sociale aspect niet alleen naar de achtergrond verdwijnt, maar dat veelal het sociale aspect geheel niet wordt erkend. Om deze reden is het van belang om het sociale aspect te blijven benoemen, omdat het medische model geen verbinding geeft voor mensen met ASS. Daarmee bedoel ik dat zij zich niet herkennen in de Bijbelse verhalen als deze benaderd worden vanuit het medische model, omdat in de verhalen geen sprake kan zijn van ASS. Te lang heeft de nadruk van de Bijbelwetenschap met betrekking tot mensen met een beperking zich gericht op het medische model en niet op de beperking als sociale ervaring.²¹ Als een kerk werkelijk inclusief wil zijn, dan moeten er kritische vragen worden gesteld over het medische model als wordt gesproken over beperkingen.²²

Als er wordt gesproken over beperkingen wordt vaak meer dan alleen een medische aandoe-ning bedoeld. Hoe we beperkingen zien, hangt deels af van het discours (of het model) dat we gebruiken. Modellen gaan verder dan alleen beperkingen beschrijven als een persoonlijke strijd. In een model gaat het ook om structurele of systematische uitdagingen. Over Jeremia wordt bijvoorbeeld gezegd (door zijn tegenstanders) dat hij een "gek [is] die zich voor profeet uitgeeft" (Jeremia 29:27).²³ Jeremia zou in dit geval vanuit het medische model benaderd kunnen worden omdat hij zeer vreemd gedrag vertoont, net als vele andere profeten. En volgens het medische model zou Jeremia dan genezen moeten worden van deze ziekte. Ik denk dat op basis van de tekst niet gezegd kan worden of Jeremia daadwerkelijk gek was en zich uitgeeft voor profeet.

1.3. Het sociale model

Een alternatief voor het medische model, is het sociale model. Het sociale model stelt dat mensen met lichamelijke beperkingen door de samenleving worden gemarginaliseerd.²⁴ Het sociale model kan een oplossing bieden als wordt nagedacht over beperkingen, omdat het sociale model wel eens de vinger op de zere plek kan leggen. De vraag is bij het sociale model niet op welke wijze een beperking genezen kan worden of welke behandeling nodig is voor de beperking. Het sociale model beschrijft meer op welke wijze iemand betekenis geeft aan een beperking. Daarnaast geeft het sociale model een beeld van de wijze waarop een beperking leidt tot uitsluiting en marginaliseren van deze groepen.

Het is belangrijk om te realiseren dat een beperking niet alleen een medisch gegeven is, maar veel meer te maken heeft met verwachte sociale prestaties. In het Nederlands kennen we de term "beperking". Deze term heeft een dubbele betekenis. In de eerste plaats heeft het de betekenis van verlies van een bepaalde lichamelijke functie. In de tweede plaats verwijst het

²⁰ Eleonora Hof, and Gerrit Noort, "Bijbel en 'Beperking'. Contextuele en missiologische perspectieven," *NZR-Cahiers* 4 (2019).

²¹ Jeremy Schipper schrijft dat ons beeld rondom beperkingen om een kritische analyse vraagt. De Hebrreeuwse Bijbel is rijk aan beelden van beperkingen. Maar mensen met een beperking zijn in de Bijbel niet prominent aanwezig. Dit creëert het gevaarlijke idee dat de Bijbelse wereld vol is met beelden van beperkingen, maar vrij is van beperkte mensen. Schipper, 35.

²² Hof, and Noort 86.

²³ Sarah Melcher, Mikeal C. Parsons, and Amos Yong, *The Bible and Disability - a Commentary* (Waco Texas: Baylor University Press, 2017), 242.

²⁴ Melcher, Parsons, and Yong, 148.

naar de gevolgen van dit verlies van functie. In het Engels wordt er onderscheid gemaakt door middel van de termen "impairment" en "disability".²⁵ Een disability is de impact die de beperking heeft op het sociale leven van iemand, als gevolg van de impairment. Het onderscheid tussen "impairment" en "disability" geeft daarmee aan dat een beperking niet enkel een lichamelijke dimensie heeft, maar ook een sociale dimensie. Gelijkertijd kunnen we zeggen dat als een beperking niet iemands sociale prestatie belemmert, we dit niet als een beperking kunnen beschouwen. In onze samenleving wordt bijvoorbeeld verziendheid beschouwd als een fysiologische beperking, maar het heeft weinig invloed op iemands vermogen om in het sociale verkeer zich te bewegen. Als een beperking iemand ervan weerhoudt om een sociale functie uit te voeren, wordt het, in het voorbeeld van de verziendheid, wel beperkend. Sociale normen beïnvloeden daarmee het beeld van een beperking.

Als we naar het eerdere voorbeeld uit Jeremia 29:27 kijken, kan op basis van het sociale model Jeremia een voorbeeld zijn voor mensen met een beperking. Jeremia beweegt zich moeilijk in het sociale verkeer. Maar het zal veel meer te maken hebben met het vreemde gedrag van deze profeet. Vanuit het sociale model lijkt Jeremia op dezelfde wijze behandeld te worden als waar mensen met een beperking mee te maken hebben.²⁶ Zijn gedrag kan om die reden wel eens beschreven worden als een "gek die zich voor profeet uitgeeft".

---

²⁵ Melcher, Parsons, and Yong, 276.

²⁶ Melcher, Parsons, and Yong, 242.

2. BIJBEL EN BEPERKING

2.1. Inleiding

Vrijwel elke kerkelijke gemeenschap ondervindt op een of andere manier invloed van mensen met een beperking.²⁷ Mensen die de Bijbel zien als leidraad voor hun denken en handelen, raadplegen de Bijbel wanneer ze een manier zoeken zodat ze om kunnen gaan met deze (recentelijk erkende) realiteit. 'Als je de Bijbel leest kun je niet om mensen met een beperking heen'²⁸, zegt André Mulder in het Ouderlingenblad. Maar autisme (of ASS) was in de oude wereld niet bekend. Pogingen om over ASS "Bijbels na te denken" kunnen daarom niet worden beperkt tot het interpreteren van teksten die ASS expliciet beschrijven. De Bijbel is geschreven vanuit een ander perspectief. Bijbelse perspectieven kunnen eerder gerelateerd worden aan bevrijding of de zorg voor weduwen, wezen en vreemdelingen. Dit legt de beperking bloot van de exegetische methoden binnen de discipline van Bijbelstudies, als wordt gesproken over mensen met een beperking. Er zal een vertaalslag plaats moeten vinden vanuit het Bijbelse perspectief naar een hedendaags perspectief.

Kerkelijke gemeenschappen ondernemen goedbedoelde pogingen om Bijbelse principes toe te passen op ASS. Gelijkertijd kunnen deze pogingen uiterst ongepast zijn en pastorale schade veroorzaken.²⁹ Bijbelse verhalen hebben een voorbeeldfunctie. En Bijbelse verhalen hebben een voorbeeldfunctie voor mensen met ASS. Net zoals Bijbelse verhalen een voorbeeldfunctie hebben voor vrouwelijk leiderschap of onze verhouding tot vreemdelingen. Die voorbeeldfunctie kan niet rechtstreeks uit de Bijbelse verhalen worden gehaald, omdat huidige ontwikkelingsstoornissen in Bijbelse tijden onbekend waren. Als de Bijbel wordt gelezen in relatie tot ASS kan het bijdragen aan pastorale zorg.³⁰ Kan daarmee de Bijbel een bron van inspiratie en een bron van herkenning worden voor mensen met ASS?

Als de Bijbel wordt gelezen vanuit het perspectief van mensen met ASS, kunnen we ons bewust worden dat er mogelijk problematische lezingen zijn van de Bijbel. Waarmee niet gezegd wordt dat deze lezingen niet meer door ons gekoesterd zouden mogen worden. Maar we moeten ons telkens weer bewust zijn dat bepaalde teksten problematisch zijn vanuit het perspectief van mensen met ASS.³¹ En daarmee zullen de teksten niet bijdragen om een bron van herkenning te zijn voor mensen met ASS.

2.2. Wat is autisme

Autisme is een ernstige kinderpsychiatrische ontwikkelingsstoornis die gekenmerkt wordt door tekortkoming in de wederkerige sociale interactie en communicatie. Daarnaast is een van de kenmerken van autisme dat er een abnormale ontwikkeling en gebruik van taal is. Dit laatste wordt gekenmerkt door dingen heel letterlijk te nemen of moeite te hebben om over

²⁷ In het "Ouderlingen{blad}" van april 2024 schrijven André Mulder en Thijs Tromp hoe een kerkelijke gemeente moest nadenken over de catechese aan mensen met een beperking; en dat het geen overbodige luxe is om na te denken welke plaats mensen met een beperking innemen. Het voorbeeld maakt duidelijk dat deze kerkelijke gemeente naar aanleiding van een concrete vraag erover na moest denken. Er zijn evenzoveel kerkelijke gemeentes die er nog niet over hebben nagedacht.

²⁸ André Mulder, "Mensen met een beperking in de Bijbel," *Ouderlingen{blad} voor pastoraat en gemeenteopbouw*, 2024, 6.

²⁹ Grant Macaskill, "The Bible, Autism and Other Profound Developmental Conditions: Regulating Hermeneutics," *Journal of Disability & Religion* 26, 4 (2022): 415.

³⁰ Ann Memmott schrijft in een handleiding voor het bisdom Oxford een handleiding hoe kerken om kunnen gaan met mensen met ASS en hoe zij zorg kunnen hebben voor mensen met ASS, zodat de kerk meer inclusief wordt. Zie: Ann Memmott, "Welcoming and Including Autistic People in Our Churches and Communities" (Oxford, juli 2021, 2021).

³¹ Macaskill 416.

koetjes en kalfjes te praten.³² Overige kenmerken bestaan uit rigide en stereotype gedragspatronen en beperkte interesses. Rigide gedragspatronen zijn dan een reactie op onvoorspelbaarheid. Het kan namelijk voorkomen dat door een kleine verandering van een detail, dit tot gevolg heeft dat er een geheel nieuwe situatie is ontstaan. En dat kan zich vervolgens uiten in rigide gedragspatronen. Beperkte interesses uiten zich veelal door gefixeerde interesses die abnormaal intens of gefocust zijn. Voor een officiële diagnose moet een patiënt gedragskenmerken uit alle drie deze kerngebieden hebben. Autisme is één van de ontwikkelingsstoornissen die passen binnen het geheel wat gewoonlijk "autisme spectrum stoornissen (ASS)" wordt genoemd. Cijfer over het voorkomen van ASS variëren, maar op dit moment wordt ASS op 1:150 personen geschat. Voor autisme is dit 1:480. In Nederland wordt geschat dat ongeveer 25.000 kinderen lijden aan ASS. Cijfers voor volwassenen zijn niet bekend. ASS heeft een neurobiologische oorsprong. Er zijn geen duidelijke biologische "markers" bekend³³ en daarom wordt het gedefinieerd op basis van gedragskenmerken.³⁴

Kerkgenootschappen zullen op één of andere manier te maken hebben met autisme. Enkel en alleen omdat binnen kerkgenootschappen het aantal kinderen met ASS ook 1:150 zal zijn. Uit onderzoek van het CBS blijkt dat 30% van de bevolking in de leeftijd 15 tot 25 jaar religieus betrokken is.³⁵ Als dit cijfer wordt doorgetrokken, zijn er rond de 10.000 kinderen met ASS betrokken bij de kerkgenootschappen³⁶ in Nederland. Een deel hiervan zal vieringen bezoeken. Maar voor een deel hiervan is er (nog) geen of onvoldoende aandacht. Dit kan komen doordat kerkgenootschappen onvoldoende kennis hebben en niet weten op welke wijze zij om moeten gaan met kinderen met een beperking.³⁷

2.3. De Bijbel en ASS; wat is het probleem?

ASS was in de tijd van de Bijbelschrijvers onbekend. Dit gaat zowel over de tijd van de Hebreeuwse Bijbel als over de tijd van het Nieuwe Testament. ASS kan daarom niet expliciet benoemd zijn in de Bijbel, omdat ASS geen bekende ontwikkelingsstoornis was in Bijbelse tijden. Om deze reden kunnen we Bijbelse verhalen niet zonder te contextualiseren koppelen aan het huidige begrip van ASS. Dit betekent dat de context niet kan worden verkregen als een soort "fracking" - een methode om de betekenis uit de tekst te halen en deze toe te pas-

³² Zie: <https://www.autisme.nl/over-autisme/wat-is-autisme/hoe-kan-ik-autisme-herkennen/> geraadpleegd 12 mei 2024

³³ Er is in 2021 onderzoek gedaan naar biomarkers bij autisme door middel van machine learning methoden. Hier kwamen nog onvoldoende gevalideerde bevindingen uit. De conclusie uit dit onderzoek is dat er mogelijk biomarkers zouden kunnen zijn, waardoor autisme beter is te diagnostiseren. Dit betekent dat in toekomstige onderzoeken naar voren moet komen of deze biomarkers gevalideerd kunnen worden. Zie: <https://www.medzineapp.com/nl/artikel/onderzoekers-identificeren-autisme-biomarkers-in-het-bloed-met-ai> geraadpleegd 31 december 2023. De resultaten in het onderzoek waren naderhand niet te redupliceren. Om deze reden zijn de resultaten uit het onderzoek teruggetrokken. De Nederlandse Vereniging voor Autisme beschrijft eveneens dat er op dit moment nog geen biomarkers zijn. Zie: <https://www.autisme.nl/over-autisme/wat-is-autisme/hoe-kan-ik-autisme-herkennen/> geraadpleegd 8 mei 2024.

³⁴ Marieke Langen, *Repetitive Behaviour in Autism - Imaging Pathways and Trajectories* (Enschede: Ipskamp, 2009), 143.

³⁵ In 2023 heeft het CBS onderzoek gedaan naar de religieuze betrokkenheid in Nederland. Zie voor dit onderzoek <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2023/religieuze-betrokkenheid-in-nederland?onepage=true#c-5--De-religieuze-kaart> geraadpleegd 10 januari 2024.

³⁶ Het CBS spreekt in het onderzoek over religieuze betrokkenheid en kerkgang. Daarbij maakt het CBS geen onderscheid tussen religieuze betrokkenheid en kerkelijke betrokkenheid. Uit het CBS onderzoek blijkt dat 28% van de religieus betrokken mensen regelmatig een (kerk)dienst bijwonen. De hier genoemde betrokkenheid bij een kerkgenootschap is gebaseerd op de religieuze betrokkenheid. Hoeveel mensen met ASS een (kerk)dienst bezoeken is onbekend.

³⁷ André Mulder, *Rapport landelijk beeld relatie geloofsgemeenschappen en mensen met een verstandelijke beperking* (Amsterdam: Protestantse Theologische Universiteit, 2022), 21.

sen op hedendaagse situaties.³⁸ Iedere keer opnieuw zal moeten worden onderzocht op welke wijze de Bijbelse verhalen bij kunnen dragen aan de hedendaagse situatie, zodat de Bijbelse verhalen een blijvende stem houden in steeds veranderende omstandigheden.

Er zijn voorbeelden bekend dat voor Bijbelse personages de diagnose ASS is gesteld. Het komt naar mensen met ASS kwetsend over als van een Bijbelse personage de diagnose ASS wordt gesteld, terwijl het Bijbelboek daar zelf op geen enkele wijze een onderbouwing van geeft.³⁹ Vervolgens worden deze Bijbelse personages besproken of vanuit het medische model waarbij het om genezing zou moeten gaan, of vanuit een soort demonisch model, waarbij ASS uitgedreven zou moeten worden.⁴⁰ Zoals eerder gesteld is de Bijbel niet op deze wijze geschreven en was op het moment dat de Bijbel werd geschreven deze diagnose geheel niet te stellen. Door wel een diagnose te stellen, wordt onrecht aangedaan aan de huidige tijd.

Een ander voorbeeld is uit eigen ervaring. Tijdens een bijeenkomst werd ons (ouders van een zoon met ASS) voorgehouden dat autisme veroorzaakt wordt door demonen. En dat er gebedsgroepen zijn die bidden voor kinderen en volwassenen met ASS. Zij zouden bidden dat de kinderen en de volwassenen bevrijd worden van de demonen. En dat het kind (of de volwassene) vervolgens bevrijd was van de demon. En daarmee, was de conclusie, zou de persoon geen ASS meer hebben. Deze bewering is niet alleen verontrustend en schadelijk voor iedereen die met ASS te maken heeft, maar zeker kwetsend naar alle (groot)ouders die hiermee te maken hebben. Dit komt omdat de associatie van ASS met demonische bezetenheid gebaseerd is op mediakarikaturen. En deze associatie zorgt er vervolgens voor dat mensen met ASS zich buitengesloten voelen.⁴¹ Uit dit voorbeeld wordt duidelijk dat als ASS wordt gerelateerd aan demonen, volledig wordt ontkend dat ASS een relatie heeft met genetische factoren en dat ASS moet worden gerelateerd aan neurologische en gedragskenmerken.

Een laatste voorbeeld kan worden genoemd als Bijbelse verhalen worden beschreven vanuit het perspectief van vooruitgang. Dit gaat dan minder om wat "welvaartstheologie" is gaan heten, maar het benadert het wel. Er wordt een parallel getrokken met de Bijbelse verhalen over genezing, alsof er een vorm van "gezondheid en voorspoed" boodschap bestaat in het evangelie.⁴² Naast het eerder genoemde voorbeeld van bevrijding van de demon, wordt de genezing van ASS geplaatst in het kader van beloning met tal van zegeningen. En deze zegeningen bestaan naast genezing ook uit vele vormen van materiële voorspoed. Net zoals in het vorige voorbeeld uiteen is gezet, is ook deze benadering problematisch. Het ontkenst het zelfverstaan van degene met een beperking en alles moet gericht zijn op genezing, voorspoed en materiële welvaart.

Als wordt nagedacht over Bijbelse verhalen in relatie tot een beperking, moeten erkend worden dat de Bijbel verhalen bevat over genezing, ook met betrekking tot mensen die op een of andere manier beperkt zijn. Ook moet erkend worden dat sommige van die genezingen lijken te duiden dat ze betekenis krijgen omdat er een beslissende ontmoeting heeft plaatsgevonden met Jezus. Deze genezingen worden beschreven als echte gebeurtenissen, en we moeten dit serieus nemen.

---

³⁸ Macaskill 418.

³⁹ Dit komt omdat de diagnose ASS een langdurig proces is, waar vele gesprekken aan voorafgaan.

⁴⁰ Macaskill 423.

⁴¹ Melcher, Parsons, and Yong, 286.

⁴² Macaskill 420.

Een voorbeeld hiervan is te vinden in Marcus 10:46-52:

Bartimeüs is een blinde bedelaar uit Jericho. Toen Jezus voorbij kwam riep hij Jezus. "Roep hem", zei Jezus tegen de mensen. "Wat wil je dat Ik voor je doe?" vroeg Jezus. "Rabboeni, zorg dat ik kan zien" antwoordde Bartimeüs. Meteen kon Bartimeüs zien. Maar dan volgen er zeven woorden die het beslissende moment markeren: "en hij volgde Hem op zijn weg" (Marcus 10:52). Het verhaal van Bartimeüs is een voorbeeld hoe een ontmoeting met Jezus iemand diepgaand kan veranderen. En gelijktijdig lezen we dat deze man "eenvoudig weg" genezen wordt.

Als het in de Bijbel niet zou gaan om het creëren van zoveel mogelijk voorspoed, dan zal het om iets anders gaan. Ik denk dat het in de Bijbel voor een groot deel gaat om Bijbels recht. En dat we het Bijbelse recht niet kunnen negeren. Dat de ongelijkheid die door ASS wordt aangedaan, net als iedere andere vorm van ongelijkheid, moet worden omgebogen. En dat de Bijbel in het ene geval iets rechtvaardigt, terwijl op andere momenten diezelfde Bijbel een gelijk geval bestrijdt. De enige reactie hierop moet altijd zijn om te benadrukken dat de Bijbel belangrijke corrigerende en balancerende waarheden bevat. Daarom kan met betrekking tot genezing worden gesteld dat deze in een specifieke context, met een specifiek doel in de evangeliën zijn opgenomen. De wonderen van Jezus blijven "wonderen" en zijn zeker niet alledaags; het zijn uitzonderlijke gebeurtenissen. In geen van de evangeliën staat dat iedereen wordt genezen.⁴³

2.4. Bijbelse verhalen en ASS

Mogen Bijbelse verhalen direct verbonden worden met ASS? Hierop is niet eenvoudig een antwoord te geven. Vanuit de contextuele theologie kunnen we Bijbelse verhalen en Bijbelse personages koppelen aan ASS. Gelijktijdig wordt, op basis van de voorbeelden die in hoofdstuk 3 worden uitgewerkt, het duidelijk om zorgvuldig om te gaan met feiten, gevoelens en begrippen als wordt nagedacht over ASS vanuit Bijbels perspectief.⁴⁴

Dit brengt ons bij één van de kernprincipes die in de omgang met de Bijbel in relatie tot ASS leidend moet zijn, namelijk dat elke tekst in de Bijbel moet worden overwogen binnen de bredere context van de Bijbel als geheel. Een van de problemen in het hedendaags gebruik van de Bijbel is de neiging om over te gaan naar de uitleg van een geïsoleerde tekst, om vervolgens hier een morele claim op te leggen en dit als "bijbels" te bestempelen.⁴⁵ Dit probleem wordt duidelijk wanneer we proberen een kwestie als ASS te bespreken, maar het beïnvloedt eigenlijk het gehele theologisch redeneren. Door de Bijbel in de bredere context te lezen wordt recht gedaan aan het karakter van de Bijbel als een werk met een specifieke Goddelijke boodschap. Daarnaast voorkomen we de valkuil dat in de tekst betekenis wordt gelegd, zonder dat deze betekenis past binnen de bredere context.

Een tweede kernprincipe is dat de lezers zich bewust moeten zijn dat de wijze waarop de Bijbel wordt gelezen, beïnvloed wordt door de sociale en intellectuele context van de moderniteit. Het is de kunst om de Bijbel deze sociale en intellectuele context uit te laten dagen. In de moderniteit is een specifieke visie op "gezond en heel"-zijn. De moderniteit plaats deze begrippen in de context dat mensen zelfstandige, zelfredzame, autonome individuen zijn en dat we deze context koesteren. Gezondheid en welzijn worden daarmee geheel binnen een

⁴³ Macaskill 421.

⁴⁴ De aangehaalde voorbeelden zijn geïnspireerd op voorbeelden uit het artikel van Macaskill (419).

⁴⁵ Macaskill 422.

individualistische wereldvisie geplaatst. Daarnaast heeft gezondheid ook een economische waarde gekregen,⁴⁶ namelijk dat een gezond persoon een productief leven kan leiden en geen zorg nodig heeft. De nadruk op een productief leven, of op een theologie die bevestigt dat de mens productief moet zijn, leidt tot een theologie waarin het beeld van God is aangetaast. Als de mens een productief leven wil leiden, betekent dit dat God de mens móét genezen. Zonder deze opvatting per se af te wijzen, moeten we openstaan voor de mogelijkheid dat we het Bijbelse materiaal interpreteren door een kenmerkende moderne opvatting van mens-zijn, die de mogelijkheid negeert dat men een vreugdevol leven van bloei kan leiden terwijl men volledig afhankelijk is van de zorg van anderen.⁴⁷

Op basis van bovenstaande kan het beeld ontstaan dat ASS ofwel demonisch is, ofwel moet worden genezen. De oorzaak van deze interpretatie ligt in het gegeven dat de Bijbel niet in de gehele (eigen) context wordt gelezen, maar dat bepaalde passages worden gebruikt om een specifiek punt te maken. Er zijn mogelijkheden om deze beperkte wijze van lezen te voorkomen.

2.5. De Bijbel gelezen vanuit een ander theologisch perspectief

De Bijbel is een historisch document. Dit betekent dat de Bijbel onderzocht kan worden vanuit de historische context. Dit betekent niet dat de Bijbel enkel vanuit de historische context benaderd hoeft te worden. Wellicht is de historische context de meest onderzochte methode in de huidige tijd, maar dat betekent niet dat het de enige methode is. Er zal aanvullende inspanning nodig moeten zijn om na te denken over hoe we op een Bijbelse manier kunnen omgaan met hedendaagse kwesties die niet expliciet in deze oude teksten voorkomen. Dat betekent dat gezocht moet worden op welke wijze historische gegevens in de tekst, op een of andere manier, kunnen aansluiten bij moderne onderwerpen. In het geval van ASS zou dat betekenen dat een Bijbelse uitleg over deze beperking alleen kan worden oversteegen door een geheel ander theologisch perspectief. Dat als we iets over God en een beperking willen zeggen, we gedwongen worden om de Bijbelse verhalen op een andere wijze te lezen zodat we er op een andere wijze over kunnen spreken.

Het is essentieel om te erkennen dat we bij het lezen van de Bijbel, onszelf er constant aan blijven herinneren dat we de teksten lezen als culturele vreemdelingen ten opzichte van de tijd waarin ze zijn geschreven.⁴⁸ Zonder ons dit te realiseren, ontstaat het gevaar dat we iets in de tekst zien dat er niet is. In een van de voorbeelden hierna wordt gekeken naar het verhaal van Simson. Dit verhaal kan betekenis hebben voor mensen met ASS. De vraag blijft dan wel open, of op basis van deze verhalen de diagnose ASS voor Simson kan worden gesteld. Door de Bijbel zorgvuldig te lezen, met in gedachten dat wij de teksten lezen als culturele vreemdelingen, kan de wereld van de tekst zich naar ons uitstrekken, en ons op die manier nieuwe betekenis geven.

2.6. De Bijbel gelezen vanuit een nieuwe context

Het voorbeeld van Simson maakt duidelijk dat de uitleg van verhalen in de context van de huidige tijd kunnen worden geplaatst. Dat hoeft niet altijd zo te zijn, omdat verhalen normaliter in de context van de tijd waarin de verhalen zich afspelen worden geplaatst. Verhalen kunnen problematisch worden als er voor één specifieke uitleg wordt gekozen. Het is van essentieel belang om bij iedere uitleg, zowel de uitleg van de afspelende tijd als de uitleg van de

⁴⁶ John Swinton, and Harriet Mowat, *Practical Theology and Qualitative Research*, second ed. (Norwich: SCM Press, 2016), 215.

⁴⁷ Macaskill 422.

⁴⁸ Macaskill 429.

vertelde tijd, niet automatisch aan te nemen dat de kerk per definitie een veilige omgeving is. En dat geldt des te meer voor mensen met ASS en hun families. We moeten ons telkens opnieuw blijven realiseren dat de kerk een plaats zal zijn waar goed en kwaad strijden, en degenen die de kerk betreden, kunnen zowel positieve als negatieve waarden verwachten.⁴⁹ Om deze reden kan het van belang zijn om personages te kennen, die een voorbeeld kunnen zijn voor mensen met ASS of voor hun familie. Dat er herkenning is vanuit de eigen situatie.

Een voorbeeld van een positieve en negatieve waarden in Bijbelse verhalen zijn de genezingsverhalen in het evangelie volgens Lucas. De vrouw met bloedingen (Lucas 8:43) wordt niet alleen genezen, maar ze krijgt de mogelijkheid om terug te keren naar relaties waarvan ze was uitgesloten. De tien mensen met huidvraat (Lucas 17:12) stuurt Jezus naar de priesters zodat ze weer in de samenleving worden opgenomen. Lucas heeft geen modern concept van een beperking, en dat mogen we ook niet van hem verwachten. In de hele Grieks-Romeinse wereld, inclusief het Jodendom, wordt er een negatieve religieuze betekenis toegekend aan mensen met een beperking. Een beperking werd gezien als een goddelijke straf. Wat de twee voorbeelden duidelijk maken, is dat een beperking een ervaring is van discriminatie, marginalisatie en uitsluiting van de sociale aspecten van het menselijk leven.⁵⁰ Gelijktijd laten de verhalen zien dat Jezus ze steeds weer plaatst in de context van inclusie en opnemen in de gemeenschap. De ervaring van ouders met een kind met een beperking is dat hun kind niet genezen wordt (en waarom zouden ze dat willen⁵¹, alsof hun kind niet goed is zoals hun kind is), maar dat er erkenning komt dat hun kind wel in de gemeenschap moet worden opgenomen.

De genoemde voorbeelden houden in dat we moeten anticiperen dat ervaringen (van ouders) van mensen met ASS ons verplicht om Bijbelse teksten telkens opnieuw te overwegen. Iedere keer zal er een vertaalslag gemaakt moeten worden naar de huidige belevingswereld, omdat de verhalen die belevingswereld per definitie niet vertegenwoordigen. Wat wij als christelijk deugden beschouwen, zijn feitelijk een product van diezelfde christelijke cultuur.⁵² Zonder de genoemde vertaalslag kunnen deze verhalen tot problemen leiden wanneer ze tot algemeen geldende voorbeelden worden verheven. Alsof het in de verhalen alleen om het medische model, de genezing, zou gaan en het sociale model er niet net zo goed onderdeel van zouden zijn. Want als kerken mensen met ASS verzoeken om aan bepaalde activiteiten maar niet mee te doen (vanwege gedragsproblemen of om welke reden dan ook), dan heeft dit verzoek dezelfde grondslag en uiteindelijk dezelfde uitsluiting tot gevolg, als de bloedende vrouw of de tien melaatsen hebben ervaren.

---

⁴⁹ Macaskill 432.

⁵⁰ Melcher, Parsons, and Yong, 304.

⁵¹ De website <https://autisticnotweird.com/autismsurvey/> heeft in 2024 aan mensen met ASS gevraagd of ze genezen zouden willen worden van ASS. Het is een internet consultatie die aangeeft dat het geen academisch paper is. Met de uitkomsten van het onderzoek moeten we om deze reden voorzichtig zijn. Een grote meerderheid van de respondenten (meer dan 80% wordt in het artikel gezegd) zou niet genezen van ASS willen worden. Website geraadpleegd 15 mei 2024.

⁵² Macaskill 432.

3. BIJBELSE PERSONAGES EN HUN BEPERKING

3.1. Inleiding

In dit hoofdstuk worden een drietal voorbeelden besproken van Bijbelse personages die in relatie worden gebracht met een beperking. Als eerste worden de voorbeelden uitgewerkt zoals deze in de literatuur worden behandeld. Vervolgens wordt Simson in relatie gebracht met het medische model en Legioen in relatie met het sociale model. Deze modellen zijn in hoofdstuk 1 besproken. Nikodemus wordt besproken vanuit het ASS perspectief zoals beschreven in hoofdstuk 2. Deze drie voorbeelden laten zien op welke wijze Bijbelse verhalen vanuit de benoemde contexten kunnen worden gelezen en tot welke problematisering dat eventueel zou leiden.

3.2. Simson

Het eerste voorbeeld van een Bijbelse personage die in verband wordt gebracht met ASS komt uit de Hebreeuwse Bijbel. Hoofdstuk 13 tot en met het 16 van het boek Rechters gaat over Simson. Simson heeft buitengewone fysieke krachten, waardoor hij vele veldslagen heeft gewonnen. Door een plotselinge gebeurtenis raakt Simson zijn buitengewone krachten kwijt ("Daardoor week zijn kracht en zo maakte zij hem weerloos" Rechters 16:19b). Verschillende onderzoekers die het leven van Simson hebben bestudeerd, hebben om deze reden een spierziekte als mogelijke diagnoses genoemd.⁵³

Mathew en Pandian stellen de diagnose ASS voor Simson op basis van zijn gedragskenmerken. Dit zijn de 3 kenmerken zoals die gehanteerd worden voor de diagnose ASS.⁵⁴ Zo zou Simson soms gewelddadige bewegingen maken in het kamp van Dan (Rechters 13:25). Dit zou duiden op een vorm van epilepsie. Een tweede verhaal dat gerelateerd wordt aan ASS is als Simson bij het karkas van een leeuw aankomt waar vervolgens een zwerm bijen in zit. Hij haalt de honing eruit en eet die vervolgens op. Een niet normaal eetpatroon zou één van de atypische gedragingen zijn van kinderen met ASS.

Ten slotte wordt gesteld dat Simson buitengewone fysieke krachten heeft. Hij verscheurt een leeuw met zijn blote handen (Rechters 14). Daarna doodt hij 1.000 Filistijnen met de kaak van een ezel (Rechters 15). En als hij als gevangene tegen twee pilaren duwt, worden er bij zijn dood meer slachtoffers gemaakt dan tijdens zijn hele leven" (Rechters 16:30b). Een van de kenmerken van ASS is dat er een lagere gevoeligheid voor pijn zou zijn. Vervolgens zou uit een studie in Zweden komen, dat mensen met ASS meer vatbaar zouden zijn voor gewelddadig gedrag.⁵⁵

3.3. Legioen

Een tweede voorbeeld komt uit het Nieuwe Testament en is het verhaal van de man die bekend staat als Legioen (Marcus 5:9). Legioen is geen vertaling van zijn naam, want de man zegt: "want we zijn met velen". Van de man wordt verteld dat hij door een onreine geest bezeten was (Marcus 5:2). De man was bijzonder sterk, want "niemand was sterk genoeg om hem te bedwingen" (Marcus 5:4). Jezus zorgt ervoor dat "de onreine geesten de man verlaten" (Marcus 5:13), waarna Jezus tegen de man zegt: "Ga naar huis, naar uw eigen mensen" (Marcus 5:19) In vele Bijbelcommentaren wordt het gegeven dat de man bezeten is door een de-

⁵³ Stephen K. Mathew, and Jeyaraj D. Pandian, "Newer Insights to the Neurological Diseases among Biblical Characters of Old Testament," *Annals of Indian Academy of Neurology* 13, no. 3 (2010): 165.

⁵⁴ Zie hoofdstuk 2.2 Wat is autisme. Hierin worden 3 kenmerken voor de diagnose voor ASS genoemd namelijk sociale ontwikkeling, communicatieve ontwikkeling en stereotype gedragspatronen / beperkte interesses.

⁵⁵ Mathew, and Pandian 165.

mon gekoppeld aan een psychische stoornis.⁵⁶ Mogelijk was het in de tijd dat de evangelie verhalen werden geschreven, gebruikelijk om deze twee aan elkaar te koppelen.⁵⁷ En zouden we dat in onze huidige tijd minder snel doen. Maar opvallend is dat in de vele Bijbelcommentaren die er zijn over dit verhaal, we telkens het medische model kunnen herkennen. Het verhaal is gericht op genezing en het verhaal wordt verteld vanuit het perspectief dat de demonen macht hebben over de man.⁵⁸

3.4. Nikodemus

In het evangelie volgens Johannes wordt twee maal⁵⁹ gesproken over Nikodemus (Johannes 3 en 19). Hij is een farizeese schriftgeleerde. Zijn naam betekent "volksoverwinnaar"⁶⁰, alsof hij daaraan zijn gezag ontleent.⁶¹ Nikodemus bezoekt 's nachts Jezus. Een veel gebruikte uitleg van dit verhaal is dat Nikodemus bang is om ontdekt te worden.⁶² Om deze reden zou hij 's nachts naar Jezus zijn gegaan.

Aan Nikodemus wordt verteld dat iemand opnieuw geboren moet worden, om het koninkrijk van God te zien (Johannes 3:3). Vervolgens vraagt Nikodemus aan Jezus: Hoe kan iemand geboren worden als hij al oud is? ... 'Hij kan toch niet voor de tweede keer de moederschoot in gaan en weer geboren worden?' (Johannes 3:4). Een uitleg van dit verhaal is dat Nikodemus de diepere betekenis niet begrijpt.⁶³ En dan zijn er twee opties. Of hij heeft niet het verstandelijke vermogen om Jezus te begrijpen of hij is "schaakmat"⁶⁴ gezet door Jezus.

Een ander moment dat Nikodemus wordt genoemd is bij de graflegging van Jezus. Nikodemus heeft een mengsel van kruiden mee, ὡς λίτρας ἑκατόν ((hôs litras ekaton) betekenis: ongeveer honderd litra = ongeveer 33 kilogram (Johannes 19:39)).⁶⁵ Een veel gebruikte uitleg is dat Nikodemus welgesteld is en een niet onbelangrijke bijdrage levert aan de graflegging.⁶⁶ Gelijktijdig klinkt door dat Nikodemus een overvloedig, en een overdreven hoeveelheid kruiden meeneemt. En dat zou dan weer duiden op verspilling.⁶⁷ De reden achter deze overdre-

⁵⁶ W.L. Lane, *The Gospel According to Mark* (Michigan: B. Eerdmans, 1974), 159.

⁵⁷ M.H. Bolkestein, *Het Evangelie naar Marcus, De prediking van het Nieuwe Testament* (Nijkerk: Callenbach, 1977), 122.

⁵⁸ Melcher, Parsons, and Yong, 287-88.

⁵⁹ Ook in Johannes 7 wordt de naam van Nikodemus genoemd, maar in het kader van deze bespreking is die passage minder relevant.

⁶⁰ s.v. BDAG Νικόδημος a member of the Sanhedrin ... connected w. the Talmudic Nikodemus, whose real name was Buni ben Gordon, and was held a disciple of Jesus, is questionable; DBAG geeft geen betekenis aan de naam Nikodemus. De betekenis van "volksoverwinnaar" zou een samenvoeging zijn van νικος (overwinning) en δημος (volk). BDAG geeft als mogelijkheid dat de naam is afgeleid van נִימֹן (Naqdêmon).

⁶¹ E.L. Smelik, *Het Evangelie naar Johannes, De prediking van het Nieuwe Testament* (Nijkerk: Callenbach, 1977), 77.

⁶² William Hendriksen, *The Gospel of John, New Testament Commentary*, vol. I (Pennsylvania: Banner of Truth, 1959), 132.

⁶³ Hendriksen, 133.

⁶⁴ Smelik, 86.

⁶⁵ Een litra is ongeveer 0,33 kilogram wat betekent dat Nikodemus ongeveer 33 kilogram kruiden mee had genomen, een onvoorstelbare grote hoeveelheid. Zie ook NBV21 Bijbel met bijdrage over geloof, cultuur en wetenschap, 1599.

⁶⁶ Hendriksen, 442.

⁶⁷ Smelik, 277.

ven hoeveelheid wordt in de uitleg niet gegeven. Ook de Bijbel geeft hieraan geen nadere duiding.

3.5. Evaluatie Simson

De retrospectieve diagnose die voor Simson is opgesteld, sluit redelijk aan bij de klinische diagnose zoals die gebruikt wordt om de diagnose ASS te stellen.⁶⁸ De vraag die gesteld kan worden is of deze methode gebruikt kan worden zonder dat er persoonlijk met iemand gesproken wordt? Omdat een diagnose voor ASS pas gesteld kan worden na een aantal persoonlijke gesprekken met de persoon zelf.⁶⁹ Maar is dat het doel van de tekst? Of probeert de tekst een andere boodschap uit te dragen? Is deze tekst niet veel meer bedoeld als opbouw van een gemeenschap die in een relatie met God leeft?⁷⁰ Maar dat betekent dat de tekst niet gebruikt mag worden om een vergaande klinische diagnose op te stellen. In de bespreking van Simson door Mathew en Pandian worden een drie aspecten besproken die zouden kunnen duiden op ASS. Er zou sprake zijn van epilepsie, een neiging om buitengewoon veel te eten en ongevoeligheid voor pijn. De drie genoemde kenmerken hebben op zichzelf een relatie met ASS. Maar als gesteld wordt dat de ongevoeligheid voor pijn van Simson kan veroorzaakt worden door ASS omdat "personen met autisme of autismspectrumstoornissen vatbaar zijn voor gewelddaden"⁷¹ komt dit kwetsend over naar mensen met ASS.

3.6. Evaluatie Legioen

Als we het verhaal van Legioen bekijken vanuit het sociale model, kiezen we eerder voor het perspectief dat de man sociaal vervreemd is van de gemeenschap en weer opgenomen moet worden in die gemeenschap. Het feit dat hij bekend staat als "Legioen" in plaats van bij zijn geboortenaam, betekent dat zijn identiteit geheel samenvalt met zijn gedrag.⁷² Hij is zijn beperking geworden, en dat is op zich al beperkend. Hij wordt "genezen" in de vorm van sociale reïntegratie. Hij wordt opnieuw geaccepteerd in de gemeenschap. We herkennen in dit verhaal dat mensen met ASS niet moeten worden beoordeeld op basis van hun beperking. En dat het uiteindelijk niet gaat om de genezing van ASS, maar dat het werkelijk gaat om hen welkom te heten en te accepteren in de gemeenschap. En dat we hen niet moeten afwijzen en buitensluiten.⁷³ Er zijn voorbeelden bekend dat dit verhaal van Legioen in relatie tot ASS wordt gebracht. En dan worden er parallellen getrokken tussen het gedrag van de demonen zoals die in dit verhaal over Legioen worden beschreven en het gedrag van mensen met ASS.⁷⁴ Dat het gedrag problematisch is en er gebeden moet worden voor herstel. Een tweede voorbeeld waarin demonen in relatie tot ASS worden gebracht is als de toename van het aantal kinderen met ASS, een bewijs zou zijn dat het aantal demonen dat actief is in de wereld. Deze één op één relatie zou daarmee bewezen kunnen worden.⁷⁵ We herkennen hierin

---

⁶⁸ Macaskill 418.

⁶⁹ Zie voor een uitgebreid overzicht voor de te ondernemen stappen voor de diagnose van ASS bij kinderen <https://www.autismejongekind.nl/autisme-bij-kinderen-informatie-voor-ouders/autisme-vaststellen-door-onderzoek/hoe-verloopt-het-onderzoekstraject-bij-autisme/> geraadpleegd 15 mei 2024

⁷⁰ Macaskill 419.

⁷¹ Mathew, and Pandian 165.

⁷² Melcher, Parsons, and Yong, 287.

⁷³ Melcher, Parsons, and Yong, 287-88.

⁷⁴ Macaskill 419.

⁷⁵ Macaskill 419.

de beschrijving vanuit het medische model, waarbij met betrekking tot demonen de Bijbelse boodschap kan worden betrokken, dat mensen van demonen moeten worden bevrijd.

3.7. Evaluatie Nikodemus

Het verhaal van Nikodemus is hoofdzakelijk vanuit het culturele model benaderd. Wat was de positie van Nikodemus? Was hij welgesteld? In het verhaal waar Nikodemus vraagt naar het opnieuw geboren worden, wordt soms het medische model aangehaald, alsof Nikodemus het verstandelijke vermogen niet zou hebben om de woorden van Jezus te begrijpen.

Lawrence heeft Nikodemus als voorbeeldpersonage gebruikt voor mensen met ASS.⁷⁶ Hierbij biedt het sociale model aanknopingspunten. Hij bekritiseert bij de verschillende onderdelen het medische model⁷⁷, omdat dit tot stereotypering van ASS kan leiden.⁷⁸ Het sociale model erkent dat Nikodemus uitgesloten wordt op basis van zijn gedrag, terwijl er juist een streven zou moeten zijn naar acceptatie van het gedrag. Door Lawrence worden drie punten (sociale interactie, verbale communicatie en sociale verbeelding) toegelicht die Nikodemus in relatie met ASS zouden kunnen brengen.⁷⁹ Lawrence noemt de volgende voorbeelden:

- I. Nikodemus ging 's nachts naar Jezus?
- II. Nicodemus stelt de vervolgvraag "hoe kan iemand geboren worden die oud is"?
- III. Nikodemus had een zeer grote hoeveelheid kruiden mee naar het graf van Jezus?

Kunnen deze kenmerken op een andere wijze geconceptualiseerd worden, zodat ze gaan spreken voor mensen met ASS? Een van de gedragingen van ASS is dat gezocht wordt naar een prikkelarme omgeving.⁸⁰ Nikodemus kan dan als voorbeeld dienen voor mensen met ASS die rust en vrijheid zoeken.⁸¹ Een andere kenmerk van ASS is de neiging om zinnen en woorden letterlijk te nemen. De vraag van Nikodemus kan als voorbeeld dienen voor mensen met ASS die een rijk taalveld kennen, ook als ze bepaalde zinnen letterlijk opvatten.⁸² Een derde aspect van gedrag van ASS is moeite hebben met sociale afspraken in het dagelijkse leven. Een reguliere hoeveelheid kruiden (wat een reguliere hoeveelheid is, zegt de Bijbel niets over, maar Bijbelcommentaren beschrijven dat 33 kilo buitensporig is) zou meer binnen de sociale afspraken van die tijd hebben gepast.⁸³ De drie voorbeelden geven aan dat we voorzichtig moeten zijn om Nikodemus vanuit het medische model te benaderen. Door het sociale model te hanteren, wordt gekeken naar het effect van bepaald gedrag op de omgeving, zonder daar een medische diagnose tegenover te stellen of het gedrag met genezing te associëren, alsof het gedrag er niet zou mogen zijn. Daarmee zou op basis van het sociale model het Bijbelse verhaal van Nikodemus een bron van herkenning voor mensen met ASS kunnen worden.

---

⁷⁶ Lawrence, 49-68.

⁷⁷ Het medische model wordt o.a. gebruikt door Ann Memmott waarin zij Nikodemus beschrijft als een "vriend van Jezus met ASS". Zie hiervoor de website <http://annsautism.blogspot.com/2016/03/jesus-and-his-friend-nicodemus-autism.html> geraadpleegd 15 mei 2024

⁷⁸ Lawrence, 59.

⁷⁹ Lawrence, 51.

⁸⁰ Zie voor een lijst met specifieke gedragingen die horen bij ASS het rapport *Repetitive behaviour in autism*: Langen, 144.

⁸¹ Lawrence, 57.

⁸² Lawrence, 60.

⁸³ Lawrence, 51.

4. CONCLUSIE

Een belangrijke vraag en aanleiding voor dit onderzoek was: welke Bijbelse personages kunnen een voorbeeldpersonage zijn voor mensen met een beperking. Feitelijk gaat daar een vraag aan vooraf en die luidt: moeten Bijbelse personages een voorbeeldfiguur zijn? Op basis van het voorbeeld van Debora als voorbeeld voor vrouwelijk leiderschap of Mozes als voorbeeld voor dienend leiderschap, is er nagenoeg geen ontkomen aan dat Bijbelse personages als voorbeeld kunnen gelden. Ook uit de persoonlijke gesprekken die ik heb gevoerd rondom Bijbelse personages in relatie tot ASS, is er behoefte aan voorbeeldpersonages. Maar dat betekent nog niet dat er Bijbelse personages zijn die een voorbeeldfiguur zijn voor mensen met ASS.

De eerste onderzoeksvraag (deelvraag 1) is welke modellen gebruikt worden in de relatie tussen Bijbelse verhalen en ASS? Er zijn twee modellen behandeld, het medische model en het sociale model. Het medische model is lange tijd dominant geweest en veel Bijbelse verhalen worden ook nu nog verteld aan de hand van het medische model. Het medische model legt de nadruk op genezing en behandeling. Een alternatief model is het sociale model, waarbij de nadruk ligt op het marginaliseren van mensen met een beperking. Het is van belang om telkens de context van beide modellen te blijven onderzoeken. Aan de hand van een tekst over Jeremia zijn de twee modellen naast elkaar geplaatst. In het medische model wordt Jeremia beoordeeld op basis van zijn vreemde gedrag. In het sociale model wordt het gedrag van Jeremia beoordeeld op basis van het effect dat het gedrag heeft om zijn sociale omgeving. En dat de omgeving rondom Jeremia vervolgens zijn gedrag beschrijft en niet zijn medische toestand.

De tweede onderzoeksvraag (deelvraag 2) is op welke wijze er ruimte kan ontstaan voor inclusie vanuit de relatie tussen Bijbelse verhalen en ASS. Als Bijbelse verhalen worden gelezen vanuit het perspectief van mensen met ASS, worden we ons bewust dat bepaalde interpretaties rondom Bijbelse verhalen problematisch kunnen zijn. De Bijbel is geschreven vanuit een specifiek perspectief. En dat we dat brede perspectief altijd mee moeten nemen als het gaat over de uitleg van de Bijbel. Een tweede perspectief waarvan we ons bewust moeten zijn, is dat de Bijbel gelezen wordt vanuit een modern wereldbeeld. Doordat in de moderniteit de nadruk op genezing is komen te liggen, kan het beeld ontstaan dat God móét genezen. Omdat genezing zorgt voor een leven dat geen zorg nodig heeft. Als we de Bijbel willen lezen in relatie tot ASS, dan zullen we de Bijbel op een andere manier moeten gaan lezen. Het betekent namelijk dat de verhalen een nieuwe betekenis voor ons krijgen en dat we erkennen dat een historische of een moderne uitleg van de Bijbelse verhalen problematisch kunnen zijn voor mensen met ASS. Bijbelse verhalen zijn belangrijk zodat mensen met ASS niet uitgesloten of gemarginaliseerd worden binnen geloofsgemeenschappen.

Het sociale model kan voor de uitleg van Bijbelse verhalen in relatie tot ASS wel eens het model zijn dat de meeste ruimte biedt in de relatie tussen Bijbelse verhalen en ASS. Het sociale model vindt aansluiting bij vervreemding, uitsluiting en marginalisatie. Door vanuit het sociale model de relatie te leggen tussen de Bijbelse verhalen en ASS, kan beoordeeld worden of teksten bijdrage aan inclusie of juist afbreuk doen aan inclusie voor mensen met ASS. Het medische model biedt hiervoor minder aanknopingspunten.

De derde onderzoeksvraag (deelvraag 3) is of Simson, Legioen en Nikodemus een bron van herkenning kunnen zijn voor mensen met ASS? Hiervoor zijn eerst de drie verschillende verhalen beschreven zoals deze hoofdzakelijk te vinden zijn in Bijbelcommentaren of op websites.⁸⁴ Simson, Legioen en Nikodemus zijn besproken op basis van de relatie tussen het Bijbelse verhaal en ASS. Deze drie personen zijn door verschillende personen "gediagnostiseerd met ASS".

Simson wordt beschreven als een persoon met ASS. Vanuit het medische model worden uitspraken gedaan die kwetsend kunnen zijn voor mensen met ASS. Het voorbeeld laat zien dat niet alle verhalen vanuit het sociale model te benaderen zijn, maar dat het medische model problematisch voor bepaalde groepen kan zijn.

Legioen wordt beschreven als een persoon die bezeten is door demonen. Op verschillende manieren worden demonen in relatie gebracht met ASS. Dat kan vanuit het culturele, maar ook vanuit het medische model. Als Legioen vanuit het sociale model wordt besproken, dan is de kern dat hij wordt opgenomen en geaccepteerd door de gemeenschap. Vanuit het medische model wordt benadrukt dat mensen met ASS genezen moeten worden. De nadruk die ligt op bevrijding, genezing of herstel kan kwetsend zijn naar mensen met ASS.

Het verhaal van Nikodemus is beoordeeld op basis van specifieke kenmerken van ASS. Het verhaal van Nikodemus benadrukt het belang van het sociale model. Doordat het gedrag van Nikodemus is geplaatst binnen de gedragskenmerken van mensen met ASS lijkt een beeld van herkenning te ontstaan. Dit is echter opgezet vanuit het medische model, dat wordt bekritiseerd. Door het verhaal van Nikodemus vanuit het sociale model te bekijken, wordt er meer nadruk gelegd op herkenning van het gedrag van Nikodemus door mensen met ASS.

Wat betekenen deze drie bouwstenen voor de gehele onderzoeksvraag: welk model voor Bijbelse verhalen biedt de meeste mogelijkheden zodat de Bijbelse personages Simson, Legioen en Nikodemus een bron van herkenning en inclusie worden voor mensen met ASS? Op basis van de drie individuele elementen zou je verwachten dat de conclusie hiervan zou zijn dat het sociale model de meeste mogelijkheden biedt. En dat Bijbelse personages als voorbeeld gebruikt kunnen worden als bron van herkenning voor mensen met ASS. Dat het sociale model voldoende bouwstenen aanlevert zodat Bijbelse personages een voorbeeldfiguur kunnen zijn.

Als we de drie Bijbelse verhalen lezen vanuit gemarginaliseerde mensen die uitgesloten zijn van de maatschappij, kunnen we hierin mensen met een beperking herkennen. En dat de drie Bijbelse verhalen gaan over het oplossen van uitsluiting en het voorkomen van marginalisatie, versterkt het beeld dat het sociale model de meeste mogelijkheden biedt om deze Bijbelse verhalen te benaderen.

Gelijkertijd realiseer ik mij, dat er meer onderzoek zal moeten worden gedaan naar de hermeneutiek van Bijbelse personages als voorbeeldfiguren voor mensen met ASS. Het voorbeeld van Nikodemus is daar mogelijk een eerste aanzet toe. Op basis van de drie deelvragen denk ik dat de conclusie zal zijn dat het sociale model voor Bijbelse verhalen de meeste mogelijkheden biedt zodat de Bijbelse personages Simson, Legioen en Nikodemus een bron van herkenning en inclusie worden voor mensen met ASS. Zodat zij in deze voorbeeldfiguren meer van zichzelf herkennen in de Bijbelse verhalen en de Bijbelse verhalen daardoor meer voor ze gaat spreken. Maar omdat het onderzoek naar Bijbelse verhalen in relatie tot ASS nog zeer beperkte resultaten geeft en de verschillende bouwstenen nog op elkaar afgestemd

---

⁸⁴ Met een eenvoudige zoekopdracht zijn er vele artikelen te vinden over "demonen en autisme". Het is niet passend in dit onderzoek om daar verwijzingen naar op te nemen. Wel leidde dit onderwerp tot vragen in de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Zie <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/07/06/antwoorden-op-kamervragen-over-signalen-van-gebedsgenezers-die-autisme-claimen-te-kunnen-genezen-door-uitdrijving-van-demonen-geraadpleegd-15-mei-2024>.

moeten worden, zullen nieuwe vormen van exegese moeten worden ontwikkeld waarin de Bijbelse verhalen vanuit een ander perspectief worden gelezen. Belangrijk hierbij is dat het sociale model in de relatie van de Bijbel en ASS het uitgangspunt wordt, omdat met behulp van het sociale model er een meer inclusieve vorm van uitleg ontstaat. Omdat het medische model teveel de nadruk legt op genezing, herstel en bevrijding. En dat het daarmee weleens uitsluiting zou kunnen bevorderen. En dat biedt kansen om Bijbelse verhalen vanuit een geheel nieuw perspectief te lezen. Ik hoop dat dit onderzoek daar een bijdrage aan heeft gegeven.

5. PERSOONLIJKE REFLECTIE

Ik begon dit onderzoek met de vraag: welke Bijbelse personages zijn een voorbeeldfiguur voor mensen met een beperking? Uiteindelijk heeft dat geleid tot de vraag vanuit welk model we de Bijbel zouden moeten lezen zodat ruimte ontstaat voor inclusie voor mensen met ASS. Tijdens dit onderzoek ben ik me steeds meer gaan realiseren dat als we de Bijbel willen lezen in relatie tot ASS, de Bijbel op een andere wijze gelezen moet worden. Dat wij ons niet zomaar kunnen verplaatsen in mensen met ASS. De voorbeelden die zijn uitgewerkt hebben bijgedragen om deze vernieuwde vorm van Bijbellezen mijzelf eigen te maken. Omdat deze wijze van Bijbellezen geen automatisme is. En steeds weer ontdek je dat het dominante narratief in Bijbeluitleg het medische model is en dat daarmee een aantal problemen in de tekst worden gehaald. Als genezingsverhalen worden gelezen, denken en handelen wij vanuit het medische model. Dit heeft ook met onze huidige maatschappij te maken. We leven in een geïndividualiseerde wereld, waar iedereen die gezond en onbeperkt is, mee kan doen. Sterker nog: mee moet doen! Dit beïnvloedt de wijze waarop wij de Bijbel lezen. En de wijze waarop wij de Bijbel uitleggen. Maar wat betekent het dat we de Bijbelse verhalen op een vernieuwde wijze lezen? Als we de Bijbel lezen vanuit het perspectief van niet gemarginaliseerd mogen zijn. Het perspectief van binnensluiting en inclusie. Dat plaatst Bijbelse verhalen in een ander perspectief. Maar het plaatst ook mijn beeld van Bijbelse verhalen in een ander perspectief. Op deze wijze zouden we meer open kunnen staan voor een vorm van "ASS lezen", waarbij het gaat om het identificeren van "autistische aanwezigheid".⁸⁵

Mensen hebben een voorbeeldfiguur nodig. Omdat een voorbeeldfiguur de dagelijkse praktijk die wordt ervaren, in perspectief zet. Simson, Legioen en Nikodemus zijn voorbeeldfiguren. De zoektocht die ik heb gehad naar aanleiding van deze drie Bijbelse personages, heeft mij veel opgeleverd. Het verhaal van Nikodemus heeft mij denk ik nog het meest op een spoor gezet waarin het gehele verhaal op een nieuwe wijze gelezen kan worden. Gelijktijdig ervaar je ook hoe verhalen van Simson en Legioen kwetsend kunnen zijn naar mensen met ASS.

Concluderend kan gesteld worden dat het onderzoek mij nieuwe inzichten heeft gegeven hoe de Bijbel anders kan worden gelezen. Dat was voor mij van grote waarde. Ik hoop dat deze nieuwe inzichten bij kunnen dragen aan verder onderzoek naar Bijbelse personages die een voorbeeld kunnen zijn voor mensen met ASS.

Het één op één halen van Bijbelse verhalen naar de huidige tijd, is confronterend en roept gevoelens van onveiligheid op.⁸⁶ Ook voor mensen met ASS. Of wellicht: juist voor mensen met ASS. Bijbelse verhalen vragen nu eenmaal om een specifieke vertaalslag om ze naar de belevingswereld van mensen te halen. Het negeren of niet erkennen van dit principe kan elke poging om Bijbelse verhalen in relatie tot ASS te begrijpen, frustreren of zelfs averechts laten werken. Het steeds opnieuw bevestigen van dit principe benadrukt onze serieuze inzet om over ASS op Bijbelse wijze na te denken.

---

⁸⁵ Lawrence, 53.

⁸⁶ Lawrence, 143.

BIBLIOGRAFIE

Bolkestein, M.H. *Het Evangelie naar Marcus. De prediking van het Nieuwe Testament*. Nijkerk: Callenbach, 1977.

GKv, Gereformeerde Kerken in Nederland (vrijgemaakt) -. *Mannen en vrouwen in dienst van het Evangelie*. Ede: Gereformeerde Kerken in Nederland (vrijgemaakt), 2013.

Hendriksen, William. *The Gospel of John. New Testament Commentary*, vol. II. Pennsylvania: Banner of Truth, 1959.

Hendriksen, William. *The Gospel of John. New Testament Commentary*, vol. I. Pennsylvania: Banner of Truth, 1959.

Hof, Eleonora, en Gerrit Noort. "Bijbel en 'Beperking'. Contextuele en missiologische perspectieven." *NZR-Cahiers* 4 (2019): 85 - 94.

Kellenberger, Edgar. "Children and Adults with Intellectual Disability in Antiquity and Modernity: Toward a Biblical and Sociological Model." *CrossCurrents* 63, no. 4 (2013): 449-72. <https://dx.doi.org/https://doi.org/10.1111/cros.12051>.

Lane, W.L. *The Gospel According to Mark*. Michigan: B. Eerdmans, 1974.

Langen, Marieke. *Repetitive Behaviour in Autism - Imaging Pathways and Trajectories*. Enschede: Ipskamp, 2009.

Lawrence, Louise J. *Bible and Bedlam. Library of New Testament Studies*, edited by Chris Keith. London: T&T Clark, 2018.

Lee, Saya. "A Reconsideration on the Leadership of Moses as a Model of Servant Leadership in the Religious Community." *Nat. Volatiles & Essent. Oils* 8, no. 4 (2021): 819-27.

Macaskill, Grant. "The Bible, Autism and Other Profound Developmental Conditions: Regulating Hermeneutics." *Journal of Disability & Religion* 26, 4 (2022): 414-38.

Mathew, Stephen K., and Jeyaraj D. Pandian. "Newer Insights to the Neurological Diseases among Biblical Characters of Old Testament." *Annals of Indian Academy of Neurology* 13, no. 3 (2010): 164-66.

Melcher, Sarah, Mikeal C. Parsons, and Amos Yong. *The Bible and Disability - a Commentary*. Waco Texas: Baylor University Press, 2017.

Memmott, Ann. "Welcoming and Including Autistic People in Our Churches and Communities." Oxford, juli 2021, 2021.

Moss, Candida R., and Jeremy Schipper. *Disability Studies and Biblical Literature*. London: Palgrave Macmillan, 2011.

Mulder, André. "Mensen met een beperking in de Bijbel." *Ouderlingen{blad} voor pastoraat en gemeenteopbouw* 2024.

Mulder, André. *Rapport Landelijk beeld relatie geloofsgemeenschappen en mensen met een verstandelijke beperking*. Amsterdam: Protestantse Theologische Universiteit, 2022.

Reynolds, Thomas E. *Vulnerable Communion 'a Theology of Disability and Hospitality'*. Grand Rapids: Brazos, 2008.

Schipper, Jeremy. *Disability and Isaiah's Suffering Servant*. Oxford: Oxford University Press, 2011.

Skidmore-Hess, D., and C. Skidmore-Hess. "Dousing the Fiery Woman: The Diminishing of the Prophetess Deborah." *Shofar* 31, 1 (2012): 1-17.

Smelik, E.L. *Het Evangelie naar Johannes. De prediking van het Nieuwe Testament*. Nijkerk: Callenbach, 1977.

Swinton, John, and Harriet Mowat. *Practical Theology and Qualitative Research*. second ed. Norwich: SCM Press, 2016.